

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

Arap Atasözlerinin Türk Atasözleri ile Karşılanması

Corresponding Arabic Proverbs with Turkish Proverbs

Halil Uysal*

Abstract: Generally, the translation of Arabic proverbs into Turkish or explanation method is used in studies in the field of Arabic-Turkish proverbs. However, even though languages are different, many thoughts and feelings are either same or similar. Different nations have produced proverbs, have similar meanings despite different wordings that express similar feelings, thoughts and experiences. In this study, we aimed to create a sample for corresponding Arabic proverbs with Turkish proverbs instead of the mentioned method. From this point, we chose twenty Arabic proverbs notwithstanding any rules from the study named Mu'cemu'l-Emsâli'l-Arabiyya, which was prepared by Sîni et al. friends, as a reference book not only for professionals but also for intermediate readers, students and non-native speakers of Arabic. We searched correspondence of the proverbs in Turkish studies in the field of Arabic proverbs that are commonly used in our country and shed light on a period of approximately one hundred and thirty years. We have encountered many proverbs that have the same meaning. We have observed that the same or similar feelings and thoughts were expressed in different words but within a common understanding. As the next step, we tried to determine correspondence of Arabic proverbs from Turkish proverbs by identifying them from different sources. We concluded that it would be more appropriate to use Turkish proverbs in terms of corresponding to Arabic proverbs in Turkish and would be more ideal is that the studies in the field should be carried out in a “comparative / مقارن” form.

Structured Abstract: This is an experimental study aimed at matching Arabic proverbs and Turkish proverbs. As far as we have found, studies carried out in our country on Arabic proverbs have generally been in the form of translations of the proverbs and definitions. However, many thoughts and feelings are either the same or similar despite the differences in languages. Hence, different nations have produced proverbs with different wordings and similar meanings, expressing similar feelings, thoughts, and experiences.

Our study aims to fill this gap in the field. It aims to demonstrate the possibility of matching Arabic proverbs and Turkish proverbs with examples.

In this context, twenty Arabic proverbs were randomly selected from the work called Mu'cemu'l-Emsâli'l-Arabiyye, which was prepared by Sîni et al. as a reference book for professionals and intermediate readers, students and those whose mother tongue is not Arabic. The corresponding proverbs were sought in studies on Arabic proverbs in Turkish. In the next step, the corresponding Turkish proverbs were tried to be determined in different resources.

Let us clarify that with two examples:

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Asst. Prof. Dr. Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Foundations of Islamic Sciences
ORCID 0000-0002-9305-503X
huysal@sakarya.edu.tr

Cite as/ Atf: Uysal, H. (2020). Arap atasözlerinin Türk atasözleri ile karşılanması. *Turkish Studies - Language*, 15(2), 889-906. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40269>

Received/Geliş: 23 December/Aralık 2019

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 27 June/Haziran 2020

CC BY-NC 4.0

Example 1:

The Arabic **رُزْ عِبًا تَزِدُّ حُبًّا** proverb, meaning "call for avoiding frequent visits and causing frustration", has been mentioned in the Turkish proverb resources as "Visit every other day so that your affection (love for you) improves." "Visit your friends periodically so that your friendship improves, your visits do not cause frustration." "Whoever approaches a friend frequently, encounters sour faces." "Visit rarely so that your love will increase. Come once in a while and be loved!".

The Turkish proverbs that we propose as the corresponding proverb are as follows:

Whoever comes every month would be welcome as a hawk; whoever comes every day would be welcome as an onion. (Those who visit others frequently lose their friendship in time. Therefore, we should not visit our friends frequently and disturb them).

Whoever comes once a month is welcomed with a rose; whoever comes every day is welcomed with ashes (When you visit someone, you are welcomed with smiling faces and compassion. However, if you repeat it all the time, you will not be welcome as before).

Whoever comes once a month is welcome to walk on roses; whoever comes every day is welcome to walk on ashes.

Fewer visits, more affection.

Whoever approaches a friend frequently encounters sour faces (If you visit someone you love very frequently, you will disgust and s/he would become distant).

Loose garlic is better than the tight one (It is better to see the acquaintances once in a while rather than seeing them frequently).

Pay rare visits to your friend/ do not visit your friend frequently so that s/he could still stand (If we do not visit the people we love very frequently, we will not disgust them and our friendship will get stronger).

If you visit your friend frequently, s/he will lie on his/her back (We should not visit our beloved friends frequently and disgust them. Otherwise, our friendship will deteriorate over time).

Distant horseradish is better than the close one (If the seeds of horseradish are planted closely, they do not grow quality crops. When planted distantly, better quality and a good product can be obtained. Likewise, a certain distance between people increases respect).

Whoever hops in frequently would lose his/her love (If you visit someone you love too frequently, that person would get bored and you will become distant).

Example 2:

It was observed that the Arabic proverb, **الطَّبِيعُ يَغْلِبُ النَّطْبُوعَ**, expressing the "unchanging nature of human beings", was not included in the Arabic proverbs resources in Turkish.

The Turkish proverbs that we propose as the corresponding proverb are as follows:

White sugar or black sugar, one of the veins takes after the family (Regardless of his/her structure, all people reflect the character of his/her lineage).

If they wash the car with a bar of soap, it will still not bleach (It is not possible to change certain things. No matter how much you try to make a flawed person with bad nature look better, the result would not change).

Whatever comes in the cradle would go off in the grave (Intelligence, skills, and nature are attained during the childhood. A person has these characteristics until s/he dies).

Old habits die hard (A person could change some of his/her characteristics; however, s/he carries the nature s/he has from birth for life).

Why break the habit of a lifetime? (The characteristics that a person acquires as a child do not change when s/he gets older).

Everything returns to its origin (Every person acquires all sorts of habits throughout his/her life; however, eventually returns to his/her own essence).

Everything takes after its veins (Everyone bears the characteristics of their own lineage).

Nature is below life (People maintain their nature as long as they live).

A leopard cannot change its spots (People never change their nature).

You cannot obtain sugar from the tar, if you can, it will still take after its species (You cannot teach goodness to a bad person; even if s/he learns, s/he will still maintain his/her bad character inside).

You cannot teach an old dog new habits (Everything in the world has a unique characteristic. Even there are changes in form and shape, the essence remains the same).

The villager left his/her village, but people do not leave their habits (A farmer may have to leave his/her beloved land; however, human beings never leave their nature).

The wolf changes its village, but it does not change its habits (A person with a bad nature, a treacherous person can change his/her location; however s/he cannot change his/her habits).

Once a priest, always a priest (People become more mature as they age; however, their nature remains the same).

The snake changes its skin, but it does not change its dignity (People with bad nature may dress neatly; however, their nature remains the same).

Black face does not bleach by washing (No matter how hard we try, we cannot make bad-tempered, criminal people turn into honest, good people).

In terms of matching Arabic proverbs with Turkish proverbs, we believe that it would be appropriate to evaluate the Turkish proverbs as we tried to exemplify in the present study. A more ideal approach would be to carry out the studies in this field in "comparative / مقارن" forms.

Keywords: Arabic Language, Language, Proverbs, Arabic Proverbs, Turkish Proverbs, Comparative Proverbs.

Öz: Arapça-Türkçe atasözleri alanında yapılan çalışmalarda genellikle Arapça atasözünün Türkçe'ye çevrilmesi ya da açıklanması şeklinde bir yöntem takip edilmektedir. Oysa diller farklı olsa da pek çok düşünce ve duygu ya aynıdır ya da benzerdir. Ve farklı milletler, benzer duyguları, düşünceleri, tecrübeleri dile getiren -lafızları farklı anlamları benzer- atasözleri üretmişlerdir. Biz bu çalışmamızda, anılan yöntem yerine Arap atasözlerinin Türk atasözleri ile karşılanmasına yönelik bir örneklem oluşturmayı amaçladık. Bu noktadan hareketle herhangi bir şart ve koşula bağlı kalmaksızın yirmi Arap atasözünü, başta, yalnızca profesyoneller için değil, aynı zamanda orta düzey okuyucular, öğrenciler ve anadili Arapça olmayanlar için de bir başvuru kitabı olacak şekilde, Sîni ve arkadaşları tarafından hazırlanmış olan, *Mu'cemu'l-Emsâli'l-Arabiyye* isimli çalışmadan ve diğer kaynaklardan seçtik. Bu atasözlerinin karşılıklarını Türkçede Arap atasözleri sahasında yapılmış, ülkemizde yaygın olarak kullanılmakta olan ve yaklaşık yüz otuz yıllık bir periyoda ışık tutan çalışmalarda aradık. Çoğu zaman aynı anlamları ifade eden pek çok atasözü ile karşılaştık. Aynı ya da benzer duygu ve düşüncelerin farklı sözcüklerle ama belirli bir ortak anlayış çerçevesinde dile getirildiklerini gözlemledik. Bir sonraki aşama olarak, Arap atasözlerinin Türk atasözlerinden karşılıklarını farklı kaynaklardan tespit ederek vermeye çalıştık. Arap atasözlerine Türkçe karşılık verme noktasında, Türk atasözlerinin değerlendirilmesinin çok daha uygun olabileceği sonucuna ulaştık. Daha ideal olanın ise, bu alandaki çalışmaların, "karşılaştırmalı / مقارن / comparative" formda yapılması olduğu kanaatine vardık.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Dil, Atasözü, Arap Atasözleri, Türk Atasözleri, Karşılaştırmalı Atasözleri.

Giriş

Atasözleri, bir milletin ortak hafızasıdır. Herbir atasözü yüzlerce, binlerce yıllık deneyimlerin ve birikimlerin oluşturduğu birer ışık kaynağıdır. Nesiller boyu süren birer hikmet pırlantısıdır. İnsanın çevresiyle etkileşiminin, çektiği sıkıntıların, yaşadığı mutlulukların, acısıyla

tatlısıyla tecrübelerinin, ruhunun derinliklerinden süzülen hislerinin dile gelmesi, ete kemiğe bürünmesidir.

Bir milletin ortak dil, düşünce ve felsefesini yansıtan atasözlerinin farklı milletlerin duygu ve düşüncelerinde de çoğu zaman yansımaları vardır. Milliyetler farklı olsa da insanlık birdir. Doğumun ve ölümün, kadınlığın ve erkeklığın, sevginin ve nefretin, sadakatin ve ihanetin, mutluluğun ve mutsuzluğun milliyeti yoktur. Bir ulusun bireylerinin yolunu aydınlatan atasözleri, çoğu zaman bir başka ulusun bireyelerine de lafızları farklı olsa da aynı ya da yakın anlamlarla yol gösterirler.

Çalışmanın Amacı, Yöntemi, Kapsamı

Elinizdeki çalışmada Arap atasözlerinin Türkçe atasözleriyle karşılanmasına yönelik bir deneme yapılacaktır. Amaç, özellikle Arap atasözlerinin Türkçe'ye aktarılmasına yönelik çalışmalara temel oluşturabilecek bir örneklem oluşturmaktır.

Araştırmada öncelikle, Sînî ve arkadaşları tarafından hazırlanan *Mu'cemu'l-Emsâli'l-Arabiyye* isimli çalışmadan ve isimleri kaynakçada yazılı diğer kaynaklardan, belirli bir kurala bağlı kalmaksızın, yirmi Arap atasözü seçilmiştir. Arap atasözlerini ağırlıklı olarak bu kitaptan seçmemizin nedeni, kitabın yalnızca alanın uzmanları için değil, profesyonellerin yanısıra, orta düzey okuyucular, öğrenciler ve anadili Arapça olmayanlar öncelenecek hazırlanmış olmasıdır. (Sînî, vd., 1992: 3) Ardından bu atasözlerinin anlamlarına ve kullanım yerlerine ilişkin kısa bilgiler verilmiştir. Daha sonra ülkemizde Arap atasözleri alanında yapılan, en kapsamlı, beş farklı çalışmada bu atasözlerinin Türkçe'ye nasıl aktarıldığı araştırılmıştır. Anılan çalışmalardan ilki olan *Sânihâtu'l-Arab*, 1886 tarihli, sonuncusu olan *Arapça Atasözleri ve Deyimler Kitabı* ise, 2017 yayım tarihlidir. Bu beş çalışma bir asırdan fazla bir süreyi içermektedir. Sonraki aşamada seçilen atasözleri, anlamları ve kullanım alanları gözönünde bulundurularak, Türkçe atasözleri kaynaklarından aynı ya da yakın anlamı içeren atasözleri ile karşılanmaya çalışılmıştır.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise, araştırmada ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiş ardından dilbilim ve sözlükbilim çalışmaları çerçevesinde, Arap atasözlerinin Türkçe karşılıklarının belirlenmesine yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Arap Atasözleri, Türkçe Kaynaklardaki Anlamları ve Türk Atasözleriyle Karşılıkları

1. غَمَرَاتٌ تُمْ يُنْجَلِينَ

Atasözünün, Arap dilinde “ümitsizliğe kapılmama, sabır ve tahammüle teşvik” anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir. (Sînî, vd., 1992: 2; Khalaili, 1994: 39, 40)

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarından yalnızca Akdağ'ın (Akdağ, 1999: 306) çalışmasında yer almış, “Kara gündür gelir geçer” şeklinde karşılanmış ve herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Çok gün ağlamanın bir gün gülmesi vardır (İnsan bazen peş peşe büyük şanssızlıklar yaşasa da hemen hayata küsmemeli. Çünkü genellikle böyle olayların arkasından çok sevindirici olaylar gelir). (Yurtbaşı, 1994: 146)

Gelen geçer, konan göçer (Başımıza gelen iyi ya da kötü her şey bir gün geçer). (Hengirmen, 2017: 300)

Geldik yüze çıktık düze (Kış biter, baharın güzel günleri havayı ısıtmaya başlar). (Hengirmen, 2017: 300)

Huy canın altındadır (İnsan yaşadığı sürece sahip olduğu huyunu kaybetmez). (Aksoy, 1965: 1483; Hengirmen, 2017: 345)

Huylu huyundan vazgeçmez (İnsan hiçbir zaman huyunu değiştiremez). (Aksoy, 1965: 1484; Hengirmen, 2017: 345)

Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker (Kötü insana iyilik öğretilemez, öğrenmiş görünse de o kötülüğü yine içinde taşır). (Hengirmen, 2017: 396; Yurtbaşı, 1994: 73)

Kış kışlığını, kuş kuşluğunu gösterir (Dünyada her şeyin bir özelliği vardır. Biçim ve şekil olarak değişse bile özü aynı kalır). (Hengirmen, 2017: 411; Yurtbaşı, 1994: 138)

Köylü köyünden geçmiş de huylu huyundan geçmemiş (Çiftçilikle uğraşan bir kimse çok sevdiği halde toprağından vazgeçmek zorunda kalabilir, ama insan hiçbir şekilde huyundan vazgeçmez). (TDK-2, 1972: 70)

Kurt köyünü değiştirir, huyunu değiştirmez (Kötü yaradılışlı, hain bir kimse bulunduğu yeri değiştirebilir, ama huyunu değiştirmez). (Aksoy, 1965: 1930; Hengirmen, 2017: 433)

Yedisinde neyse yetmişinde de odur (İnsan yaşlandıkça olgunlaşsa da huyunu değiştirmez). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Yılan kabuğunu değiştirir haysiyetini değiştirmez (Kötü huylu kişiler kılık kıyafetine ne kadar özen gösterebilir de huyları yine aynı kalır). (Yurtbaşı, 1994: 138)

Zenci yüzü yıkamakla ağarmaz (Kötü huylu, sürekli suç işleyen kimseleri, ne kadar uğraşsak da dürüst, iyi huylu hale getiremeyiz). (Yurtbaşı, 1994: 74)

3. مَنْ يَمُشْ بِرِضْ بِمَا رَكِبَ

Atasözünün, Arap dilinde “bir şeyin değerinin o şey kaybedildiğinde anlaşıldığını” ifade etmek için kullanıldığı dile getirilmektedir. (Sînî, vd., 1992: 4)

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Abanın kadri yağmurda bilinir (Bir nesnenin değeri gerektiğinde anlaşılır). (Aksoy, 1965: 1; Hengirmen, 2017: 59)

Aş taşınca kepçeye paha olmaz (Hengirmen, 2017: 194)

Bineğin kıymetini bineksiz kalan anlar.

Buğday başak verince orak pahaya çıkar (Bir nesnenin değeri ona olan ihtiyaç ortaya çıktığında anlaşılır). (Aksoy, 1965: 583; Hengirmen, 2017: 194)

Fena gelmeyince iyinin kadri bilinmez (Bir şeyin değerli olduğunu anlamak için ondan daha az değerde olan bir şey ile karşılaştırmak gerekir). (Yurtbaşı, 1994: 70)

Gurbette taşa yaslanmayan evdeki hasırın kıymetini bilmez (Yurtbaşı, 1994: 70)

4. النَّفْسُ تَطْمَعُ وَالْأَسْبَابُ عَاجِزَةٌ

Atasözünün, Arap dilinde “bir kimsenin pek çok şey isteyebileceğini, bazen olmayacak şeylere tamah edebileceğini, ancak bunları elde etmesinin mümkün olmayabileceğini, hatta bazen olmayacak arzuların peşinde koşarken başına iş açabileceğini” ifade etmek için kullanıldığı dile getirilmektedir. (Sînî, 1992: 4)

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Bal istedik, belaya düştük (Değerli ve güzel olan şeylerden herkes yararlanmak ister. Ama bazen bu istekleri yüzünden başları derde girebilir). (Yurtbaşı, 1994: 44)

Boynuz isterken kulaktan çıktım (Gözü yükseklerde olan bir kişi istediği mevkiye ulaşmaya çalışırken, bulunduğu yerini de kaybedebilir). (Yurtbaşı, 1994: 134)

Çok isteyen belasını ister (Açgözlü davranıp daha fazlasını isteyen, sonunda zararlı çıkabilir). (Yurtbaşı, 1994: 134)

Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oldu.

Kaş ararken gözsüz kaldı (Her şeyin aşırısına kaçan açgözlü kimseler bir şeyi elde etmek için giriştiği işlerden çoğu zaman zararlı çıkarlar). (Yurtbaşı, 1994: 135)

Kavak uzaya uzaya göğe değmez, tepesinden kurumaya başlar (İnsan ne kadar hırslı olursa olsun bir şeyin sınırının üzerine çıkamaz. Mutlaka bir yerde bütün çabaları son bulur). (Hengirmen, 2017: 396; Yurtbaşı, 1994: 135)

Keçi ikiz doğurup koyunu geçemez (Kişi ne kadar hırslı olursa olsun kendi gücünü aşan işlerin altından kalkamaz). (Yurtbaşı, 1994: 135)

Mümkünsüz şey arayıp arzulama (İnsanın bazı şeyleri elde etmesi imkansızdır. Bu yüzden böyle şeylere fazla istek duymamalıdır, nasıl olsa istekleri sonuçsuz kalacaktır). (Yurtbaşı, 1994: 135)

Yayı pek çekme kırarsın (Her şeyin daha fazlası için kendisini zorlayan insan, açgözlülüğünün cezasını elindekini de kaybederek çeker). (Yurtbaşı, 1994: 135)

Yakın anlamda Türkçe’de,

“*Donsuzun gönünden dokuz top bez geçer*” (Aksoy, 1965: 988; Hengirmen, 2017: 253) atasözü vardır.

5. خَوْفُ الرَّدَى لِلْمَرْءِ شَرٌّ مِنَ الرَّدَى

Atasözünün, Arap dilinde “cesarete ve ölüm korkusunu atmaya teşvik” amacıyla kullanıldığı ifade edilmektedir. (Sîni, vd., 1992: 5)

Arapça’da aynı anlamı dile getiren “لَا يَجِدُ فِي السَّمَاءِ مَصْعَدًا وَلَا فِي الْأَرْضِ، لَا عَيْشَ لِمَنْ يُضَاغِجِ الْخَوْفُ” gibi atasözleri de bulunmaktadır.

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Ölümden korkan korkudan ölür (Ölümden çok korkan, sık sık öleceğini düşünen bir kimsenin korktuğu başına çabuk gelir). (Hengirmen, 2017: 471; Yurtbaşı, 1994: 191, 193)

Ölüm korkusu, ölümden beterdir.

Ölüm korkusuyla yaşayan her gün ölür.

Türkçe’de yakın anlamda,

“*Ölüp ölüp dirilmek,*

Ayaklarımın bağı çözüldü,

Korkudan elim ayağım tutmaz oldu,

Ne yapacağını bilemez hale geldi” gibi kullanımlar da bulunmaktadır.

6. أَسَاءَ كَارَةٌ مَا عَمِلَ

Atasözünün, Arap dilinde “isteksiz yapılan işten beklenen sonucun elde edilemeyeceği”ni dile getirdiği ifade edilmiştir. (Sînî, vd., 1992: 5, 6; Khalaili, 1994: 104)

Arapça’da aynı anlamı ifade eden “إِنَّكَ لَا تَسْعَى بِرَجُلٍ مِّنْ أَبِي” şeklinde bir atasözü daha vardır.

Akdağ (Akdağ, 1999: 48) atasözünün karşılığını “Gönülsüz yapılan işte hayır olmaz. Gönülsüz aş ya karın ağrıtır ya baş” şeklinde vermiş, Arap atasözünü bir Türk atasözüyle karşılamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Aşk olmayınca meşk olmaz (Kişi çok sevmediği bir işi öğrenemez). (Aksoy, 1965: 365; Hengirmen, 2017: 130)

Bir gönüllü iki gönülsüzden iyidir (Bir işte isteyerek çalışan kimse gönülsüz çalışan birkaç kişiden daha verimli olur). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Dileksiz cennete girilmez (İnsanlar bir konuda başarılı olmak istiyorlarsa önce onu gönülden istiyor olmaları gerekir). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönül gitmeyen yere ayak gitmez (Bir işte başarılı olmak için önce istekli olmak gerekir). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz davara giden köpekten hayır gelmez (Bir işi isteksiz yapan kişi o işe gereken özeni göstermez). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz it gözsüz enikler (Gönülsüz yapılan bir işte mutlaka yanlış olur). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz köpek av avlamaz (İsteksiz kişi hiçbir işi yapmaz). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz köpek ava gitmez (Bir kişiye istemediği iş zorla yaptırılamaz). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz köpek sürüyü kurda kaptırır (İstemeden yapılan iş zararlı sonuçlanır). (Yurtbaşı, 1994: 115)

Gönülsüz namaz göğe / göklere ağmaz.

Gönülsüz namaz göğe çıkmaz (İsteksiz kılınan namaz kabul olunmaz, isteksiz yapılan işten hayır gelmez). (Aksoy, 1965: 1283)

Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş (İstemeyerek yenen yemek insana dokunur, istemeyerek yapılan iş de iyi sonuç vermez.). (Aksoy, 1965: 1284; Hengirmen, 2017: 309)

İbadet de kabahat de gönül şenliğiyle olur (İbadet de suç da insanın isteğine bağlıdır. Zorlama ile insana istemediği şeyler yaptırılamaz). (Yurtbaşı, 1994: 115)

İstek olmayınca yemeğin tadı olmaz (İstekle yapılmayan bir iş, ne kadar güzel olursa olsun zevk vermez). (Yurtbaşı, 1994: 116)

İsteksiz bakla değil, baklava bile yenmez (İnsan bir işi kendi isteğiyle yapmazsa o iş ne kadar güzel olsa da hoşuna gitmez). (Yurtbaşı, 1994: 116)

İstemedikçe gözüün deveyi bile görmez (Gönül istemedikten sonra imkanlar ne kadar büyük olursa olsun göze görünmez). (Yurtbaşı, 1994: 116)

İti döve döve koyuna yollarsan koyun gütmaz (Bir insana zorla iş yaptırmaya kalkarsan iyi sonuç elde edemezsin). (TDK-1, 1972: 145)

Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işlememiş (Kişi içinden geliyorsa, bir işi zor şartlar içinde de olsa yapar. Ama istemiyorsa kolay bir işi bile yapamaz). (Yurtbaşı, 1994: 116)

Köpek zorla ava gitmez (Kimseye istemediği bir iş zorla yaptırılamaz). (Yurtbaşı, 1994: 116)

Lokma boğazdan geçmez gönül hoş olmayınca (Kimse hoşuna gitmeyen bir şeyi elde etmek için çaba göstermez). (Yurtbaşı, 1994: 116)

Niyet olmayınca göz olsa da görmez (İnsan bir işi yapmak istemiyorsa işin sonundaki kazançları görmeyebilir). (Yurtbaşı, 1994: 116)

Zorla ava giden köpek bu kadar avlanır (Kişi istemediği bir işi yapmaya zorlanırsa, o işi baştan savma yapar). (Yurtbaşı, 1994: 116)

Zorla güzellik olmaz (Kişiye istemediği şeyler zorla kabul ettirilemez). (Hengirmen, 2017: 583; Yurtbaşı, 1994: 30)

7. الشَّبَعَانُ يَفْتَتُّ لِلْجَائِعِ فَنَّا بَطِينًا

Atasözü, Arap dilinde “bir şeyin acısını ancak onu yaşayan bilir” anlamında kullanılmaktadır. (Sîni, vd., 1992: 6; Khalaili, 1994: 62)

Arapça’da aynı anlamda “يَحْسَبُ الْمَطْطُورُ أَنَّ كُلَّ مَطْرٍ، لَا يَشْعُرُ الشَّبَعَانُ بِمَا يُقَاسِيهِ الْجَائِعُ” atasözleri de bulunmaktadır.

Atasözü, Akdağ’ın (Akdağ, 1999: 249) eserinde yer almış ve “Tok açın halinden anlamaz” atasözüyle karşılanmış, “Tok olan, aç olana ekmeği gıdım gıdım ve yavaş yavaş verir” şeklinde çevirisi de yapılmıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Açın halini tok bilmez, hastanın halini sağ bilmez (Karnı tok kimseler aç kimsenin halinden anlamazlar. Aynı şekilde sağlıklı kimse de hasta olanın ne kadar acı çektiğini bilmez). (Yurtbaşı, 1994: 5)

Tok açın ufak doğrar (Hiç sıkıntı çekmemiş kimseler, yokluğun verdiği acıyı bilmezler. Bu yüzden birine bir şey verirken fazla cömert davranmazlar). (Yurtbaşı, 1994: 6)

Tok açın halini bilmez (Bolluk içinde yaşayan kimseler, yoksulluğun ne kadar acı bir durum olduğunu bilmezler). (Aksoy, 1965: 2422)

Tok insan aç insana inanmaz (Karnı tok insan, herkesi kendi gibi tok sanır). (Yurtbaşı, 1994: 6)

Tok ne bilir açın halinden? (Yoksul, fakir kimseler zengin varlıklı kimselerin umurunda bile olmaz. Onlar yalnızca kendi rahatlarını düşünürler). (Yurtbaşı, 1994: 6)

Var ne bilsin yok halinden? (Zengin kimseler, yoksul kimselerin çektiği sıkıntıları bilmezler). (Aksoy, 1965: 2477; Hengirmen, 2017: 548)

8. لَيْسَ عَلَيْكَ نَسْجُهُ فَاسْحَبْ وَجْرًا

Atasözü, Arap dilinde “bir şeyi elde etmek için emek harcamayan kimselerin o şeyin gerçek değerini bilememeleri”ni dile getirmek amacıyla kullanılmaktadır. (Sîni, vd., 1992: 7)

Atasözü, Akdağ’ın (Akdağ, 1999: 369) eserinde yer almış ve “*Bırak onu, senin onda emeğin yok, sen onun kadrini bilmezsin*” şeklinde açıklaması yapılmıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Babasından mal kalan direği/merteği içinden bitmiş sanır (İnsan bir şeyi kendi emeğinin karşılığı olarak kazanmazsa o şeyin değerini bilmez). (Aksoy, 1965: 418; Hengirmen, 2017: 151)

Kendisi yapmayan minareyi yerden biter sanırmış (Bir eser ortaya koymamış olan kimseler ne kadar zahmetle bir işin meydana geldiğini bilmezler). (Yurtbaşı, 1994: 71)

9. تَوْبُ السَّلَامَةِ لَا يَبْلَى

Atasözü, Arap dilinde “sağlığın önemi”ni dile getirmek amacıyla kullanılmaktadır. (Kilani ve Ashour, 1992: 156)

Arapça’da aynı anlamda “الصِّحَّةُ كَنْزٌ، الصِّحَّةُ خَيْرٌ مِنَ الثَّرْوَةِ، الصِّحَّةُ تَرْوَةُ حَفِيَّةٌ” gibi atasözleri de yer almaktadır.

Atasözü Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Başın sağlığı dünyanın varlığı (Hayatta hiçbir şey sağlık kadar değerli değildir). (Hengirmen, 2017: 162; Yurtbaşı, 1994: 198)

En büyük devlet baş sağlığı (İnsanın sahip olabileceği en büyük zenginlik sağlıklı bir yaşamdır). (Hengirmen, 2017: 278; Yurtbaşı, 1994: 198)

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi (Dünyanın hiçbir zenginliği sağlık kadar değerli değildir). (Yurtbaşı, 1994: 199)

Sağlık en büyük devlettir, kıymetini bilmeli (Sağlık, insanın sahip olabileceği en büyük varlıktır. Onun için sağlığımızı iyi korumalıyız). (Hengirmen, 2017: 489; Yurtbaşı, 1994: 199)

Sağlık en büyük saadettir (Sağlık olmazsa mutluluk da olmaz). (Yurtbaşı, 1994: 199)

Sağlık varlıktan yeğdir (İnsan, sağlıklı olmadıktan sonra istediği kadar zengin olsun, yine de mutlu bir yaşam süremez). (Hengirmen, 2017: 490; Yurtbaşı, 1994: 199)

Sağlık zenginlikten daha iyidir

Sıhhat gibi insana sermaye olmaz (Sağlık insanın en değerli varlığıdır). (Yurtbaşı, 1994: 199)

Sıhhat servetten hayırlıdır.

Yiğidin sermayesi sağlık (İnsanın sağlıklı bir yaşam sürmesi her şeyden daha değerlidir). (TDK-2: 1972: 90)

10. زُرْ غَبًّا تَرُدُّ حَبًّا

Atasözü, Arap dilinde “çok ziyaret edip bıktırmamaya çağrı” amacıyla kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 8; Khalaili, 1994: 1, 23, 24, 63)

Arapça’da “arkadaşlar arasındaki ilişkinin, dostluğun kalıcı olması amacıyla, belirli bir mesafede olmasının gerekliliği”ni ifade eden, günümüzde de pekçok Arap ülkesinde yaygın olarak kullanılan “صَبَّاحُ الْخَيْرِ يَا جَارِي أَنْتَ فِي دَارِكَ وَأَنَا فِي دَارِي” atasözü (Khalaili, 1994: 63) ayrıca “çok gelip giden, istenmeyen konuklar” için kullanılan “إِنَّ الطَّفِيلِي تَقِيلُ الظِّلِّ” atasözü (Kilani ve Ashour, 1991: 42) ve yine, özellikle Modern Arapça’da, aynı anlamda kullanılan “تَعَاشَرُوا كَالْإِخْوَانِ وَتَعَامَلُوا كَالْأَجَانِبِ” (Khalaili, 1994: 1) gibi atasözleri de yer almaktadır.

Atasözünü, Naci (Naci, 1886: 271), “Günaşırı ziyaret et ki muhabbetin (sana duyulan sevgi) artsın” şeklinde karşılıklı ve atasözüne ilişkin bazı bilgilere yer vermiş, öyküsünü anlatmıştır.

Akdağ (Akdağ, 1999: 234), “Dostlarınızı belli aralıklarla ziyaret et ki, dostluğunuz artsın, ziyaretleriniz bezginlik getirmesin” şeklinde açıklamıştır.

YAZICI (YAZICI, 2003: 270), atasözünü “Dosta çok varan ekşi yüz görür” Türk atasözüyle karşılamış, ardından “Ziyaretin seyrek olanının makbul olduğunu vurgulamak için söylenir” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Karşılı (Karşılı, 2017: 213) ise “Seyrek ziyaret et ki sevgin artsın. Arada bir gel ki sevilesin!” şeklinde anlamlar vermiştir.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Ayda gelen doğan olur, günde gelen soğan olur (Birine sık sık misafirlğe giden zamanla o kişiyle dostluğunu kaybeder. Bu nedenle dostlarımıza sık sık misafirlğe gidip onları rahatsız etmemeliyiz). (Yurtbaşı, 1994: 174)

Ayda gelen gül üstüne, günde gelen kül üstüne (Bir yere misafirlğe gittiğin zaman güler yüz ve şefkatle ağırlarlar. Ama bunu her zaman tekrarlırsan artık eskisi gibi hoş karşılanmazsın). (TDK-1: 1972: 53)

Ayda gelene gül döşerler, günde gelene kül döşerler

Az ziyaret çok muhabbet.

Dosta çok varan ekşi yüz görür (Çok sevdiğin birine sık sık misafirlğe gidersen onu bıktırır kendinden soğutursun). (Yurtbaşı, 1994: 174, 202)

Sarımsağın seyreği sıkısından yeğdir (Tanıdıklarla sık sık görüşmektense ayda yılda bir görüşmek daha iyi olur). (Yurtbaşı, 1994: 202)

Seyrek git dostuna / sıkça varma dostuna, kalksın ayaküstüne (Sevdiğimiz kişilere sık sık misafirlğe gitmezsek onları sıkımamış oluruz ve dostluğumuz daha çok pekişir). (Aksoy, 1965: 2261; Hengirmen, 2017: 502)

Sık gidersen dostuna yatar arka üstüne (İnsan çok sevdiği dostlarını sık sık ziyaret edip onları bıktırmamalı. Yoksa zamanla dostluk bozulur). (Hengirmen, 2017: 503; Yurtbaşı, 1994: 175)

Turpun sıkından seyreği iyidir (Turp tohumları çok sık ekilirse iyi ürün alınmaz. Seyrek ekilirse daha kaliteli ve iyi ürün alınabilir. Aynı şekilde insanlar arasında belli bir mesafe olması saygıyı artırır). (Yurtbaşı, 1994: 202)

Zırt gelip zırt giden sevgisini yitirir (Çok sevdiğin birine sık sık misafir gidersen o kişiyi bıktırırsın ve araya soğukluk girebilir). (Yurtbaşı, 1994: 202)

11. رَبِّ قَوْلٍ أَشَدُّ مِنْ صَوْلٍ

Atasözü, Arap dilinde “ağır / kötü sözün insanı derinden etkilediği”ni dile getirmek amacıyla kullanılmaktadır. (Sîni, vd., 1992: 8; Khalaili, 1994: 145)

Arapça’da aynı anlamı dile getiren “جُرْحُ الْكَلَامِ أْبْلَغُ مِنْ جُرْحِ الْحَسَامِ، بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنْ حُسَامٍ” gibi atasözleri de bulunmaktadır.

Akdağ (Akdağ, 1999: 222), atasözünü “Nice sözler vardır ki, dayaktan daha beterdır” şeklinde karşılamış, başkaca herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Bazı sözler kılıçtan daha keskindir

Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez (İnsanın başına büyük bir bela gelir ama bunu bir süre sonra unutulabilir. Fakat bir iftiraya, bir kötü söze uğradığı zaman bunu uzun süre unutmaz). (Aksoy, 1965: 590; Hengirmen, 2017: 170)

Bir söz söyler, dirhemini yiyen köpek kudurur (Öyle sözler vardır ki dinleyeni çileden çıkarır). (Yurtbaşı, 1994: 160)

Dil kılıçtan çabuk öldürür (Kişinin sarf ettiği bazı sözler karşısındakine çok ağır gelebilir). (Yurtbaşı, 1994: 161)

Dil kılıçtan keskindir (Bazen kötü bir söz insana silahla açılmış yaradan daha büyük yara açar). (Hengirmen, 2017: 248; Yurtbaşı, 1994: 161)

Dil yarası unulmaz (Kişi duyduğu acı ve kırıcı sözleri hayatı boyunca unutamaz). (Yurtbaşı, 1994: 161)

Gider kılıç yarası, gitmez dil yarası (Kişinin vücudundaki herhangi bir yara büyük de olsa iyileşir, ama duyduğu acı sözleri asla unutmaz). (Yurtbaşı, 1994: 161)

Kılıç yarası gider, dil yarası gitmez (İnsan biriyle kavga edip zarar görse bile tekrar barışıp dost olabilir. Fakat ondan kötü bir söz işitirse bunu kolay kolay unutmaz). (Yurtbaşı, 1994: 161)

Kötü söz insanı dininden, tatlı söz yulamı ininden çıkarır (Kötü söz insanı çileden çıkarır, zararlı hale getirir. Tatlı söz düşmanı bile dize getirir). (Aksoy, 1965: 1906; Hengirmen, 2017: 429)

Söz ola bitire savaşı, söz ola kestire başı

Söz var dağa çıkarır, söz var dağdan indirir (İnsanları doğru yola sevk eden de, kışkırtıp yoldan çıkararak da, düşünülmeden ya da bilinçli söylenen sözlerdir). (Aksoy, 1965: 2305; Hengirmen, 2017: 511)

Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir (İnsanı etkileyici kılan sözleridir; akıllıca söylenen doğru sözler insanları etkiler, doğru yola sevkeder. Sert, kışkırtıcı sözler ise insanı ölüme bile götürür). (Aksoy, 1965: 2306; Hengirmen, 2017: 511)

Söz vardır ağıdan / zehirden acıdır

Söz yarası kılıç yarısından keskindir

Tatlı söz can azığı, acı söz baş kazığı (Güzel ve tatlı sözler duymak insanı nasıl mutlu ediyorsa, kötü ve acı sözler de bir o kadar rahatsız edicidir). (Aksoy, 1965: 2381; Hengirmen, 2017: 527)

Yığıdi kılıç değil, kötü söz öldürür (İnsan bazen haksızlığa, kötülüğe katlanabilir, fakat kötü bir söz, bir hakaret onu yıkmaya yeterlidir). (Yurtbaşı, 1994: 163)

12. السَّفَرُ مِيزَانُ السَّفَرِ

Atasözü, Arap dilinde “yolculukların yolcuların üzerindeki etkisi ve bir kimse ile birlikte bir işe başlamadan ya da arkadaşlık kurmadan önce, o kişinin karakterinin ve kişilik özelliklerinin bilinmesinin gerekliliğini ve bu amaçla denemenin gerekliliği”ni ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 9)

Arapça’da yakın anlamda “الْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ وَالرَّفِيقُ قَبْلَ الطَّرِيقِ، الْجَارُ تَمَّ الدَّارِ” gibi atasözleri de bulunmaktadır. Türkçe’deki “*Ev alma komşu al, Evvel komşunu bul, sonra yurdunu tut* (İnsan bir yere yerleşmeye karar vermeden önce orada komşu olacağı kimselerin iyi olmasına dikkat etmelidir), *Önce yol, sonra yoldaş* (İnsan bir işe kalkışırken yalnız değilse, işe başlamadan önce, beraber olacağı arkadaşını çok iyi seçmelidir) gibi atasözleriyle aynı anlamı ifade etmektedir.

السَّفَرُ مِيزَانُ السَّفَرِ Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Bir insanı tanımaya birlik sefer gerek (Yolculuk esnasında insanlar birbirlerini daha iyi tanır). (Yurtbaşı, 1994: 111)

Bir kişiyle ya alışveriş etmeli ya yola gitmeli ki ne olduğu bilinsin (Kişilerin karakterleri alışverişte ya da yolculukta belli olur). (Yurtbaşı, 1994: 111)

Önce yol, sonra yoldaş (İnsan bir işe kalkışırken yalnız değilse, işe başlamadan önce, beraber olacağı arkadaşını çok iyi seçmelidir).

13. شَفِيفَةٌ هَدَرَتْ ثُمَّ قَرَّتْ

Atasözü, Arap dilinde “karışıklık ve çalkantının ardından sakinlik ve dinginliğin” geleceğini ifade etmek için kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 9)

Akdağ (Akdağ, 1999: 254), atasözünü “bir gürültüdür koptu, sonra dindi, ses kesildi” şeklinde karşılamıştır.

Şimşek ve Uzun (Uzun, 1991: 230), “gürültü/fitne, parlayıp büyüdü, sonra sakinleşti” ifadeleriyle karşılık vermişlerdir.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Akar akar da durulur (Çılgınca yaşamayı sevenler bir süre sonra böyle yaşamaktan vazgeçerler). (TDK-1: 1972: 230)

Coşkun su aka aka durulur (Her işin aşırısına kaçan kimseler bir süre sonra bu huylarından ister istemez vazgeçerler). (Hengirmen, 2017: 511; Yurtbaşı, 1994: 230)

Deniz ne kadar dalgalı olsa da sonunda durulur.

14. قُرْنَ الْجِرْمَانَ بِالْحَيَاءِ، وَقُرْنَ الْخَيْبَةَ بِالْهَيْبَةِ

Atasözü, Arap dilinde “cesaretli ve girişken olmaya teşvik” amacıyla kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 9; Khalaili, 1994: 10, 57)

Arapçada aynı anlamda “الْحَيَاءُ عَدُوٌّ لِلْفَقْرِ، الْحَيَاءُ يَمْنَعُ الرِّزْقَ، الْهَيْبَةُ خَيْبَةٌ / الْهَيْبَةُ مِنَ الْخَيْبَةِ” gibi atasözleri de bulunmaktadır.

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Ar eden kâr edemez (Geçimini sağlamak için yaptığı işten utanan kişi yeterli kazanç elde edemez). (Hengirmen, 2017: 121; Yurtbaşı, 1994: 234)

Ar yiğidin berbadıdır (Utanmak kişinin en zayıf noktasıdır). (Yurtbaşı, 1994: 234)

Utananın oğlu kızı olmamış (Bir işi yapmaya utanan ya da üşenen kişi hiçbir işi beceremez). (Hengirmen, 2017: 541; Yurtbaşı, 1994: 234)

Utanan aç kalır (Çok utangaç, içine kapanık kimseler hiçbir zaman kendi çıkarlarını koruyamazlar). (Yurtbaşı, 1994: 234)

15. لَا عَطْرَ بَعْدَ عَرُوسٍ

Atasözü, Arap dilinde “çok değer verilen bir şeyin kaybindan sonra zühdü yeğleme”yi dile getirmektedir. (Sînî, vd., 1992: 9)

Yazıcı (Yazıcı, 2003: 169, 170) atasözünün Türkçe’deki karşılığı ya da benzerinin “Düğünden sonra kınayı kıçına yaksın” şeklinde olduğunu ifade etmiş, öyküsünü anlatmış ve birtakım bilgilere yer vermiştir.

Karlı (Karlı, 2017: 320) ise, atasözünü “Düğünden sonra parfüm: Geçti Bor’un pazarı. Vakti geçen bir şey için tedbir almanın anlamsızlığın belirtir” ifadeleriyle karşılamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

İlk göz ağrısı unutulmaz (Yurtbaşı, 1994: 30)

Türkçe’de yakın anlamda,

“*Dağların dumanı gider, sevdalı başın dumanı gitmez* (Gerçek aşk ölümsüzdür ve insanın yüreğinde kalıcıdır).” atasözü de kullanılmaktadır.

16. كَلَّ جَدِيدٍ بِهَجَّةٍ / رَفْصَةً / لَذَّةً

Atasözü, Arap dilinde “yeni olana rağbet”i ifade etmek için kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 10; Khalaili, 1994: 97)

Akdağ (Akdağ, 1999: 359) atasözünü “Her yeninin bir tadı vardır” şeklinde karşılamıştır.

Yazıcı (Yazıcı, 2003: 284), “Her yeninin tadı vardır” şeklinde karşılamış ve “Yeni olan şeyler dikkat çeker ve çoğunlukla kabul görür, anlamında söylenir” açıklamasına yer vermiştir.

Karlı (Karlı, 2017: 329) ise, atasözünü “Her yeninin ayrı bir tadı vardır” sözleriyle karşılamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Rağbet elbet yeniye olur (Yeni ve taze olan şeylere herkes arzu duyar). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Taze bardağın suyu soğuk olur (İnsan yeni ve taze şeylerden daha çok zevk alır). (Hengirmen, 2017: 530; Yurtbaşı, 1994: 74)

Taze şeyde lezzet başka olur (Yeni ve taze şeyler herkesin hoşuna gider). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Yeni işçi iyi çalışır.

Yeni süpürge temiz süpürür (Yeni araçlar eskilere oranla daha verimli olur). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Yeni testinin suyu soğuk olur (Eski eşyaları yenileriyle değiştirmek iyi olur). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Yenice eleğim seni nerelere asayım (İnsan yeni ve güzel bir şeye sahip olunca ona karşı duyarlı ve titiz davranır). (Hengirmen, 2017: 566; Yurtbaşı, 1994: 74)

Yeninin çirkinini olmaz (Yeni şeyler her zaman tercih edilir ve beğenilir). (Yurtbaşı, 1994: 74)

Türkçe’de yakın anlamda,

“*Eski süpürgeyi dama atarlar*” (Yurtbaşı, 1994: 72)

“*Eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağardı* (Genellikle yeniler ilgi uyandırır; eskiler itibar görmez).” (Hengirmen, 2017: 284; Yurtbaşı, 1994: 71)

“*Eskiye bitpazarında satarlar*” atasözleri de kullanılmaktadır. (Yurtbaşı, 1994: 70, 72)

17. لَوْ دَأْتُ سِوَارٍ لَطَمْتَنِي

Atasözü, Arap dilinde “Bana vuranın dengim olmaması beni daha çok acıtıyor” anlamını dile getirmektedir. (Sînî, vd., 1992: 10)

Akdağ (Akdağ, 1999: 367) atasözünü “Bari bana tokat vuran eli (kolu) bilezikli olsaydı” şeklinde karşılamış, öyküsünü anlatmış ve dilimizdeki “Etimi yiyen bari kuş olsa, vardım baktım bir karga” atasözüyle anlamdaş olduğunu ifade etmiştir.

Karlı (Karlı, 2017: 334) ise atasözünün *لَوْ غَيْرُ ذَاتِ سِوَارٍ لَطَمْتَنِي* şeklindeki versiyonunu zikretmiş ve atasözünün anlamıyla ilgili olarak “Keşke bana tokat atan bir erkek olsaydı: İnsanın, kendinden daha alt seviyede bir kimseden zulüm görmesi ya da gadre uğraması durumunda söylenir” ifadelerine yer vermiştir.

Atasözüne bizim de karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözü şöyledir:

Etimi yiyen bari kuş olsa, vardım baktım bir karga.

18. أَنْتَ بِالنَّفْسِ لَا بِالْجِسْمِ إِنْسَانٌ

Atasözü, Arap dilinde “şekilcilikten uzaklaşıp, öze önem vermeye teşvik” amacıyla kullanılmaktadır. (Sîni, vd., 1992: 10)

Atasözü, Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Adamın yüzü değil özü güzel olsun (İnsanı dış görünüşüne göre değil, karakterine göre değerlendirmeliyiz). (Yurtbaşı, 1994: 118)

Ete bakma, dona bakma, içindeki cana bak (İnsanların dış görünüşleri ve davranışları değil, iç yapıları ve davranışlarının arkasındaki düşünceler önemlidir). (Yurtbaşı, 1994: 118)

İnsanın değeri cüssesi ile ölçülmez (İnsanın boyunun posunun yerinde olması mutlaka değerli olduğu anlamına gelmez).

İnsanla kitabın dışına aldanma içine bak (Kitabın faydalı ya da faydasız olduğu nasıl kapağından anlaşılamıyorsa, insanın da iyi mi, kötü mü olduğu dışı görünüşünden belli olmaz). (Yurtbaşı, 1994: 120)

Türkçe’de yakın anlamda,

“*Atın suratını değil, süratini överler* (Kişiler dış görünüşleriyle değil yaptıklarıyla değerlendirilir).” (Yurtbaşı, 1994: 118)

“*İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez; tatlı dilinden başka nesi var?*” gibi atasözleri de bulunmaktadır. (Aksoy, 1965: 1548; Hengirmen, 2017: 360)

19. الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ

Atasözü, Arap dilinde “benzerliklerin uyuşması”nı ifade etmektedir. (Kilani ve Ashour, 1991: 207)

Arapça’da aynı anlamı dile getiren “*مَا تَرَ أَوْجُوا، الطُّيُورُ عَلَى أَشْكَالِهَا / الْأَفْهَاءُ تَفَعُّ، شِبْهُ الشَّيْءِ مُجْتَذِبٌ إِلَيْهِ*” gibi atasözleri de mevcuttur.

Karlı (Karlı, 2017: 54) atasözünü “Ruhlar guruplar halindedir” şeklinde karşılamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Eşeği eşeğe, uşağı uşağa sal (Herkes kendisiyle ortak görüşleri ve zevkleri olan kişilerle anlaşır ve arkadaşlık eder). (Yurtbaşı, 1994: 48)

Eşek küle, bülbül güle aşıktır (Kaba ve cahil kimseler, kendileri gibi kişileri beğenirler; kibar ve nazik kişiler ise, kendilerine uygun kimseleri seçerler). (Yurtbaşı, 1994: 48)

Hacı hacıyı Mekke’de, hoca hocayı tekkede, zibidi zibidiyi dakkada bulur.

Her kuş kendi sürüsünde uçar (Kişi bildiği tanıdığı yerde yaşar, tanımadığı yerlerde yabancılik çeker). (Yurtbaşı, 1994: 48)

Her öküz kendi çiftiyle koşulur (Aynı huy ve özelliklere sahip kişiler birbirleriyle daha iyi anlaşılır). (Yurtbaşı, 1994: 48)

Kör körü bulur, su çukuru (Aynı şeylerden hoşlanan, aynı görüşlere sahip kimseler her yerde kendi özelliklerine uygun, anlaşabileceği kişileri arar bulurlar). (Yurtbaşı, 1994: 49)

20. النَّكْلَى نُجْبُ النَّكْلَى

Atasözü, Arap dilinde “benzerlerin birbirine yakınlık duyması ve duygudaşlıkları” anlamında kullanılmaktadır. (Sînî, vd., 1992: 11; Khalaili, 1994: 133, 134)

Akdağ (Akdağ, 1999: 158) atasözünü “Acıları üzüntüleri birbirine benzeyenler birbirlerine yakınlık duyarlar, birbirlerini severler” şeklinde karşılamıştır.

Atasözüne bizim karşılık olarak önerdiğimiz Türkçe atasözleri ve anlamları ise şöyledir:

Damdan düşen, damdan düşenin halinden anlar (Benzer felaketleri yaşayanlar birbirlerini daha iyi anlarlar). (Hengirmen, 2017: 229; Yurtbaşı, 1994: 105)

Deli deliden hoşlanır (İnsan kendine benzeyen kimseden hoşlanır). (Aksoy, 1965: 873; Hengirmen, 2017: 233)

Hal halin yoldaşdır (Ortak yönleri olan kimseler birbirinin derdini daha iyi anlarlar). (Hengirmen, 2017: 319; Yurtbaşı, 1994: 48)

Yıkılmış yıkılmışı / Yıkılan yıkılanı sever (Zor durumda kalana ancak o zorluğu daha önce yaşayan yardım eder). (Yurtbaşı, 1994: 106)

Türkçe’de yakın anlamda,

“*Müflis selamını bataklı alır* (Borçlu, batmış kimselerin dostu da kendisi gibi olanlardır).” (Yurtbaşı, 1994: 49) atasözü de kullanılmaktadır.

Ayrıca Türkçe’de yine benzer anlamda,

“*El ile gelen vurgun, düğün bayramdır* (Kötü bir olay kişinin yalnız kendisini etkiliyorsa bundan büyük üzüntü duyar. Ama herkesi etkiliyorsa üzüntüsü büyük ölçüde hafifler).” (Hengirmen, 2017: 273; Yurtbaşı, 1994: 68) atasözü de vardır.

- Birtakım zorlukları ve sıkıntıları yaşayan kimseler, benzer durumda olan kimselere yakınlık duyarlar, birbirlerini daha iyi anlarlar.

Sonuç ve Öneriler

Öncelikle, ülkemizde Arap atasözleri alanında az sayıda çalışma yapıldığını ifade etmeliyiz.

Çalışmamızda yer alan Arap atasözlerinin Türkçe karşılıkları bağlamında gözlemlediğimiz bazı husular ise şöyledir:

Tablo 1: Arap Atasözlerinin Türkçe Kaynaklarda Yer Alış Şekilleri

Arap Atasözü	Türkçe Kaynaklardaki Karşılığı
عَمْرَاتٌ ثُمَّ يَنْجَلِينَ	Akdağ – çeviri.
الطَّبْعُ يَغْلِبُ النَّطْبَعُ	-

مَنْ يَمْشِ بِرِضٍ بِمَا رَكِبَ	-
النَّفْسُ تَطْمَعُ وَالْأَسْيَابُ عَاجِزَةٌ	-
خَوْفُ الرَّدَى لِلْمَرْءِ شَرٌّ مِنَ الرَّدَى	-
أَسَاءَ كَارَةٌ مَا عَمِلَ	Akdağ – Türk atasözü.
الشَّبَعَانُ يَفْتُ لِلجَانِعِ فِتْنًا بَطِينًا	Akdağ – Türk atasözü.
لَيْسَ عَلَيْكَ نَسْجُهُ فَاسْحَبْ وَجْرًا	Akdağ – çeviri.
ثُوبُ السَّلَامَةِ لَا يَبْلَى	-
رُزْ عِبًّا تَزْدَدُ حَبًّا	Naci – çeviri, Akdağ – çeviri, Yazıcı – Türk atasözü, Karlı – çeviri.
رُبَّ قَوْلٍ أَشَدُّ مِنْ صَوْلٍ	Akdağ – çeviri.
السَّفَرُ مِيزَانُ السَّفَرِ	-
شِفْشِقَةٌ هَدَرَتْ نَمَّ قَرَّتْ	Akdağ – çeviri, Şimşek ve Uzun – çeviri.
فُرْنَ الحِرْمَانِ بِالحَيَاءِ، وَفُرْنَتِ الخَيْبَةِ بِالهِيبَةِ	-
لَا عِطْرَ بَعْدَ عَرُوسٍ	Yazıcı – Atasözü, Karlı – Türk atasözü.
لِكُلِّ جَدِيدٍ بَهْجَةٌ / رَقِصَةٌ / لَذَّةٌ	Akdağ – çeviri, Yazıcı – Türk atasözü, Karlı – çeviri.
لَوْ دَاثَ سِوَارٍ لَطَمْتَنِي	Akdağ – çeviri, Karlı – çeviri.
أَنْتَ بِالنَّفْسِ لَا بِالجِسْمِ إِنْسَانٌ	-
الأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ	Karlı – çeviri.
التَّكْلِى تَحِبُّ التَّكْلِى	Akdağ – çeviri.

Çalışmamızda yer alan Arap atasözlerinin bir kısmının Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında yer almadığı gözlemlenmiştir. “Bu bir tesadüf müdür, yoksa Türkçe Arap atasözü kaynakları kapsamlı çalışmalar değil midir?” Bu soruya doyurucu bir cevap verebilmek için daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Türkçe Arap atasözleri kaynaklarında, Arap dilinde yer alan atasözlerinin Türk dilindeki karşılıklarının genellikle çeviri ve açıklama şeklinde olduğu, az sayıda Arap atasözünün Türk atasözleri ile karşılandığı görülmüştür.

Bazen de atasözlerinin ya yanlış anlaşıldığı ya da farklı değerlendirildiği görülmüştür. Örneğin لا عِطْرَ بَعْدَ عَرُوسٍ atasözü, Yazıcı tarafından “Düğünden sonra kınayı kıçına yakınsın” şeklinde, Karlı tarafından ise “Düğünden sonra parfüm: Geçti Bor’un pazarı. Vakti geçen bir şey için tedbir almanın anlamsızlığını belirtir” ifadeleriyle karşılanmıştır.

Atasözü el-Meydânî’nin *Mecmeu’l-Emsâl* isimli eserinde yer almakta ve el-Meydânî, bu sözü ilk kez Uzre kabilesinden Abdullah kızı Esmâ isminde bir hanımın söylediğini bildirmektedir. Esmâ evli olduğu amcasının oğlu Arûs’un ölmesi üzerine başka bir kabilede çirkin, kötü huylu, ağzı

kötü kokan ve cimri birisi olan Nevfel isminde bir adamla evlendirilir. Nevfel, yeni eşini alıp kendi evine götürmek ister. Esmâ, eski kocası Arûs hakkında bir mersiye söylemek için yeni eşinden izin alır ve mersiyesini söyler. Mersiyede Nevfel'e yönelik bazı iğneleyici ifadeler vardır. Esmâ, bu esnada parfüm kutusunu düşürür. Daha sonra, yola çıkmak için son hazırlıklarını yaparlarken, ıtır kutusunu düşürdüğü yerden almaz. Bunu gören Nevfel "İtır kutunu da alsana!" deyince, Esmâ "Arûs'tan sonra ıtır yoktur." der. (el-Meydânî, 1986: 3/ 151)

Yani Esmâ, "Arûs'tan sonra ıtır yoktur." diyerek, "Arûs'tan sonra ıtır neyleyim? İlk gözağrım, sevdiğim öldükten ve toprağın altında kaybolduktan sonra parfüm sürmenin ve süslenmenin bir anlamı yoktur." demiştir. Bu nedenle biz, Sîni ve arkadaşlarının da atasözüyle ilgili olarak, "çok değer verilen bir şeyin kaybindan sonra zühdü yeğlemeyi dile getirir" açıklamaları çerçevesinde, "لا عَطْرَ بَعْدَ عَرْوَسٍ / Arûs'tan sonra ıtır yoktur" atasözünün, "İlk aşk unutulmaz" anlamında, Türkçe'deki "Dağların dumanı gider, sevdalı başın dumanı gitmez (Gerçek aşk ölümsüzdür ve insanın yüreğinde kalıcıdır)." atasözüyle karşılanmasının daha uygun olabileceği kanaatini taşımaktayız.

Atasözünün söyleniş bağlamı gözönünde bulundurulduğunda Türkçe'de (Bir işi bütün fırsatlar kaybolduktan sonra yapmaya kalkışan insan, o işten bir şey elde edemez) anlamında kullanılan "Geçti borun pazarı" ya da Azeri dilindeki "Kınayı düğünden sonra kışına koy" ya da "Düğünden sonra gelen kına gelinin kışına yakılır" şeklinde söylenen ve (iş işten geçtikten sonra gelen çırpınmaların faydasız olduğunu) bildiren atasözüyle doğrudan bağlantılı olmadığını düşünmekteyiz.

Son söz olarak, Arap atasözleri alanında yapılan çalışmalarda, atasözlerine Türkçe karşılık verme noktasında, Türk atasözlerinin değerlendirilmesinin uygun olabileceği kanaatini taşımaktayız. Çünkü benzer duygular, düşünceler, olaylar ve olgular, dahası deneyimler, farklı lafızlarla ama insan olma ortak paydasında, benzer anlamlarla dile getirilebilmektedir. Arap ve Türk atasözleri alanında yapılacak çalışmalarda "karşılaştırmalı / مقارن / comparative" formların tercih edilmesinin ise daha ideal olacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Akdağ, H. (1999). *Arap dilinde deyimler ve atasözleri*. Tekin Kitabevi.
- Aksoy, Ö.A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İnkılap Kitabevi.
- Aksoy, Ö.A. vd. (1996). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. vd. (1996). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler II*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2017). *Atasözleri sözlüğü*. Engin Yayınevi.
- Karslı, İ. (2017). *Arapça atasözleri ve deyimler kitabı*. Mektep Yayınları.
- Khalaili, K. (1994). *A gem dictionary of comparative proverbs*. Librairie du Liban Publishers.
- Kilani, T. ve Ashour, N. (1991). *A dictionary of proverbs*. Librairie du Liban Publishers.
- Nâci, M. (2002). *Arap edebiyatında deyimler ve atasözleri*. Yeni Zamanlar Yayınevi.
- Sîni, M., vd. (1992). *Mu'cemu'l-emsâli'l-Arabiyye*. Mektebetu Lübnan.
- Şimşek, M. S., Uzun, T. (1991). *Arapça-Türkçe deyimler kalıp ifadeler atasözleri sözlüğü*. Beyan Yayınları.
- Yazıcı, N. (2003). *Atasözleri ve deyimler*. Rağbet Yayınları.
- Yurtbaşı, M. (1994). *Sınıflandırılmış Türk atasözleri*. Özdemir Yayıncılık.